

**MA'NAVIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHDA MEDIA VOSITALARDAN
FOYDALANISH.**

*Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi Shayxontohur tuman bo'linmasi
rahbari **Jumanov Shirinboy Safarboy o'g'li***

Tel.(33) 371 10 12

*O'zbekiston Milliy Universiteti, Ijtimoiy fanlar fakulteti "Ijtimoiy-
gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (ma'naviyat asoslari) 2-kurs magistranti
Jalolova Dilnoza Shuhrat qizi*

- 1. Familiya, ism, sharifi** - *Jumanov Shirinboy Safarboy o'g'li.*
- 2. Ilmiy darajasi va unvoni** -
- 3. Ish joyi, lavozimi** - *Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi Shayxontohur tuman bo'linmasi rahbari*
- 4. Maqolaning nomi** – **MA'NAVIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHDA MEDIA VOSITALARDAN FOYDALANISH.**
- 5. Qaysi sho'bag'a tegishli** - **5**
- 6. Telefon raqami** - *Tel.(33) 371 10 12*

Annotatsiya

Ushbu maqolada media vositalarining ma'naviy tarbiya jarayonidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Global axborot maydonida yosh avlod ongini shakllantirishda media texnologiyalarining ta'siri, ularning ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishdagi roli keng ko'lamda yoritilgan. Ayniqsa, raqamli davrda

internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalarining imkoniyatlaridan foydalangan holda yoshlar ongiga ijobiy ta'sir ko'rsatish, ularni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, media vositalaridan foydalanishda pedagogik yondashuv, media savodxonlik va axborot madaniyatini shakllantirish yo'nalishlariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, media vositalari, yoshlar, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy tarmoqlar, axborot madaniyati, media savodxonlik, axborot texnologiyalari.

Абстрактный

В статье анализируется роль и значение средств массовой информации в процессе духовного воспитания. Широко освещено влияние медиатехнологий на формирование сознания подрастающего поколения в глобальном информационном пространстве, их роль в социальном, нравственном и духовном развитии. Обоснована необходимость позитивного воздействия на сознание молодежи и ее воспитания на основе национальных ценностей, особенно в цифровую эпоху, с использованием возможностей Интернета, социальных сетей и средств массовой информации. Также уделяется внимание педагогическому подходу к использованию медиа, формированию медиаграмотности и информационной культуры.

Ключевые слова: духовное воспитание, СМИ, молодежь, нравственные ценности, социальные сети, информационная культура, медиаграмотность, информационные технологии.

Abstract

This article analyzes the role and importance of media in the process of spiritual education. The impact of media technologies in the formation of the consciousness of the younger generation in the global information space, their role

in social, moral and spiritual development are widely covered. Especially in the digital era, the need to use the opportunities of the Internet, social networks, mass media to have a positive impact on the consciousness of young people, to educate them on the basis of national values, is substantiated. Also, attention is paid to the pedagogical approach to the use of media, the formation of media literacy and information culture.

Keywords: spiritual education, media, youth, moral values, social networks, information culture, media literacy, information technologies.

Kirish

Zamonaviy dunyoda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, axborot oqimining tezlashuvi jamiyat hayotining barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, tarbiya jarayonida media vositalarining roli tobora kuchayib bormoqda. Bugungi kunda yoshlar ko'proq televizor, internet, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar orqali axborot olishmoqda. Ushbu vositalar esa faqat axborot yetkazuvchi emas, balki tarbiyaviy-mafkuraviy vosita sifatida ham xizmat qilmoqda.

Ma'naviy tarbiya — bu shaxsning ichki dunyosini boyitish, axloqiy qarashlarini shakllantirish, insoniy fazilatlarni tarbiyalash jarayonidir. Ushbu murakkab va uzluksiz jarayon jamiyatning barcha qatlamlari, xususan, ta'lim muassasalari, oilalar va ommaviy axborot vositalari hamkorligida amalga oshiriladi. Ayniqsa, bugungi globallashuv sharoitida media vositalaridan foydalanish orqali yoshlar ongiga ta'sir o'tkazish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Shu bilan birga, media vositalari ijobiy va salbiy ta'sirga ega bo'lishi mumkin. Ijobiy ta'sir — foydali, tarbiyaviy kontent orqali bilim va axloqiy fazilatlarni shakllantirish bo'lsa, salbiy ta'sir — noto'g'ri axborot, zo'ravonlik, ommaviy madaniyat ta'sirida yoshlarning qadriyatlardan uzoqlashishidir. Demak, bu sohaga

ilmiy-pedagogik yondashuv zarur bo‘lib, media vositalaridan foydalanish jarayonini tizimli boshqarish, unga tarbiyaviy mazmun yuklash muhim vazifa hisoblanadi.

Asosiy

qism

O‘zbekiston Respublikasining davlat siyosatida yoshlarni har tomonlama yetuk, ma’naviy barkamol va intellektual salohiyatga ega shaxslar etib tarbiyalash ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu bois, yoshlar tarbiyasida barcha vositalardan, xususan, media imkoniyatlaridan oqilona foydalanish dolzarb hisoblanadi. Chunki media vositalari — bu keng jamoatchilikka axborot uzatish, fikr uyg‘otish, munosabat shakllantirish qudratiga ega vositadir.

“Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo‘lsa, uning joni va ruhi – bu ma’naviyatdir. Biz yangi O‘zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – yuksak ma’naviyatli jamiyat.”[1] bu fikrlar ma’naviyatning jamiyat hayotidagi o‘rni va ahamiyatini chuqur anglashga chorlaydi.

Televizor, internet, matbuot, radio, mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar — bularning barchasi media tizimining asosiy qismlaridir. Bu vositalar orqali jamiyatda turli xil g‘oyalar, qadriyatlar, axborotlar keng tarqaladi. Ayniqsa, yoshlar ushbu manbalarni faol iste‘mol qilayotgan sharoitda, ularga uzatilayotgan kontentning mazmuni va tarbiyaviy qiymati bevosita ularning ongini shakllantiradi.

Masalan, televizion ko‘rsatuvlar va filmlar orqali milliy qadriyatlar targ‘ib qilinishi, ijtimoiy muammolarga yechimlar taklif qilinishi mumkin. Shu bilan birga, noto‘g‘ri axborot, zo‘ravonlik sahnalari, shaxsiy erkinlikni suiiste‘mol qilishga undovchi kontentlar ham tarqatilishi mumkin. Bu esa media vositalaridan foydalanishda ehtiyotkorlik va nazoratni talab qiladi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2021-yil 19-yanvar kuni o‘tkazilgan videselektr yig‘ilishida so‘zlagan nutqidan.

Tarbiya jarayonida media vositalari vositasida quyidagi maqsadlarga erishish mumkin:

- Yoshlarning milliy o'zlikni anglashini kuchaytirish;
- Axloqiy-me'yoriy qarashlarni shakllantirish;
- Jamiyatdagi ijobiy xatti-harakatlar namunalarini ko'rsatish;
- Tanqidiy va mustaqil fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish;
- Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar asosida madaniyatli shaxsni tarbiyalash.

Bu maqsadlarga erishish uchun esa media vositalaridagi kontentning sifatli, tarbiyaviy va ijobiy ruhda bo'lishi zarur. Shu sababli ham media sohasi mutaxassislari, pedagoglar, ssenarist va jurnalistlar birgalikda ishlashi, yoshlar uchun foydali kontentlar yaratishi lozim.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida ijtimoiy tarmoqlar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Ayniqsa, yoshlar orasida Instagram, Telegram, TikTok, Facebook, YouTube kabi platformalardan foydalanish keng tarqalgan. Ushbu tarmoqlar axborot olish, o'zaro muloqot qilish, o'zini ifoda etish imkonini yaratgan bo'lsa-da, ularning tarbiyaviy ta'siri ikki tomonlama — ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin.

Ijobiy jihatlar:

1. Zamonaviy axborotga tezkor kirish: Ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar yangiliklar, ilmiy maqolalar, ma'rifiy videolar va boshqa foydali axborotlarni osongina oladilar.
2. Shaxsiy rivojlanish va motivatsiya: Ba'zi sahifalar yoshlarni kitob o'qishga, sport bilan shug'ullanishga, vaqtni to'g'ri taqsimlashga undaydi.
3. Madaniyatlararo muloqot: Turli millat va madaniyat vakillari bilan tanishish, ularning qadriyatlari bilan tanishish orqali dunyoqarash kengayadi.
4. Ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarish: Blog yuritish, video tayyorlash, dizayn, raqamli kontent yaratish orqali yoshlar o'z qobiliyatlarini namoyon qiladilar.

Salbiy jihatlar:

1. Vaqtni samarasiz o'tkazish: Ko'plab yoshlar tarmoqlarda ko'p vaqtini bekorchi kontentlar bilan band qiladi, bu esa o'qish va rivojlanishga xalaqit beradi.
2. Nojo'ya axborot oqimi: Yolg'on yangiliklar, ekstremistik g'oyalar, axloqiy buzilishlar aks etgan kontentlar psixikaga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
3. Zo'ravonlik va agressiyani targ'ib qiluvchi sahifalar: Bu kabi kontentlar yosh ongiga salbiy ta'sir qilib, xatti-harakatlarida tajovuzkorlikni kuchaytiradi.
4. O'zini real hayotdan chetlashtirish: Virtual olamga haddan tashqari bog'lanish natijasida ijtimoiy izolyatsiya holati yuzaga keladi.

Yuqoridagi holatlar ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritayotganlar — kontent yaratuvchilar, ta'limchilar va ota-onalar uchun mas'uliyatli yondashuvni talab qiladi. Har bir yoshning axborot olamidagi yo'nalishini to'g'ri tanlashi uchun unga ko'mak berish, tanqidiy fikrlash ko'nikmasini o'rgatish muhimdir. Ota-onalar farzandlarining qanday kontentlar bilan shug'ullanayotganini kuzatishi, ular bilan media faoliyatlari haqida doimiy suhbat olib borishi kerak.

Media savodxonlik yoshlarning ma'naviy immunitetini shakllantirishga xizmat qiladi. Ular noto'g'ri g'oyalarga berilmaydi, axloqiy qadriyatlar bilan zid bo'lgan kontentlardan uzoq turishni o'rganadi. Media vositalari orqali berilayotgan axborot ko'p hollarda manipulyatsiya xususiyatiga ega bo'lganligi sababli, tanqidiy yondashuv va mustaqil fikr yurita olish yoshlar ongining shakllanishida hal qiluvchi omil bo'ladi.

Shu bois, ta'lim muassasalarida media savodxonlik darslari, seminar va treninglar orqali o'quvchilarni axborot olish madaniyatiga o'rgatish, bu sohadagi bilim va ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish kerak. O'qituvchilar, jurnalistlar,

psixologlar va axborot texnologiyalari mutaxassislari hamkorligida bu jarayon samarali tashkil etilishi mumkin.

Yosh avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar — oʻziga xos ideologik, maʼnaviy va axloqiy mezon boʻlib xizmat qiladi. Media vositalari esa mazkur qadriyatlarni ommaga yetkazishda eng qudratli vositalardan biridir. Shu sababli ham bugungi kunda milliy qadriyatlarimizni asrash, ularni yangi avlod ongiga singdirish, yoshlarni milliy gʻurur va iftixor ruhida tarbiyalashda media vositalaridan samarali foydalanish lozim.

Milliy qadriyatlar deganda xalqimizning koʻp asrlik urf-odatlarini, anʼanalari, til, din, tarix, madaniyat, odob-axloq meʼyorlari, mardlik, mehmondoʻstlik, halollik kabi xususiyatlari tushuniladi. Ushbu qadriyatlarni ommaviy axborot vositalarida targʻib qilish orqali yoshlar qalbida vatanparvarlik, ajdodlarga hurmat, milliy birlik va oʻzlikni anglash tuygʻusi shakllanadi.

Bugungi kunda ommaviy axborot vositalarida, ijtimoiy tarmoqlarda milliy ruhdagi kontentlar yaratish borasida quyidagi yoʻnalishlarga eʼtibor qaratish maqsadga muvofiq:

- Milliy qahramonlar hayoti va faoliyatini targʻib qilish: Tarixiy shaxslarimiz — Amir Temur, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Jadidlar harakati vakillari hayoti asosida tarbiyaviy seriallar, maqolalar, blogpostlar tayyorlash.
- Oila qadriyatlari va urf-odatlarni aks ettirish: Yaxshi kelin boʻlish, oila masʼuliyati, farzand tarbiyasida ota-onaning oʻrni, mehr-oqibat, hurmat kabi mavzularda sahna koʻrinishlari, film va videoroliklar tayyorlash.
- Milliy sanʼat va madaniyatga oid loyihalar: Anʼanaviy kuy-qoʻshiqlar, xalq ogʻzaki ijodi, hunarmandchilik, milliy liboslar, urf-odatlarni aks ettiruvchi koʻrsatuvlar orqali yoshlarda milliy iftixor tuygʻusini oshirish.

- Zamonaviy formatda qadriyatlarni yetkazish: TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts kabi qisqa formatli videolar orqali qadriyatlar targ‘ibotini yangicha uslubda olib borish.

Yuqoridagi mavzuda prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ham alohida ta’kidlab o’tganlar : “Biz O‘zbekiston axborot makonida milliy kontent yaratishni o‘z qo‘limizga olmas ekanmiz, dunyodagi voqealarga milliy manfaatlarimiz nuqtayi nazaridan baho bermas ekanmiz, bu ishlarni xorijdan turib amalga oshirilishiga imkon yaratib beramiz. Chunki odamlardagi yangilik, tahliliy ma’lumotlar, real voqealarga ehtiyojni biz to‘ldirmas ekanmiz, buni boshqalar qiladi. Bunga mutlaqo yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi.”^[2]

Bunday kontentlar o‘qituvchilar, media mutaxassislari, ijodkorlar va psixologlar hamkorligida tayyorlansa, ularning ta’sirchanligi va natijadorligi yuqori bo‘ladi. Eng muhimi, bunday loyihalar orqali yoshlar uchun qiziqarli, tushunarli va zamonaviy uslubdagi milliy tarbiya namunalarini taqdim etish mumkin bo‘ladi.

Xulosa

Ma’naviy tarbiya har bir jamiyatning, ayniqsa, o‘sib kelayotgan yosh avlodning shakllanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bugungi globallashuv va raqamli axborot oqimi sharoitida yoshlarning tarbiyasiga zamonaviy yondashuv talab qilinmoqda. Media vositalari esa bu jarayonning kuchli va ta’sirchan quroli sifatida o‘zining ahamiyatini tobora oshirib bormoqda. Maqolada ko‘rib chiqilgan asosiy jihatlar shundan dalolat beradiki, media vositalari orqali ma’naviy tarbiyani shakllantirishda quyidagi ustuvor tamoyillarga amal qilish muhimdir:

² Sh.M.Mirziyoyevning 2024-yil 12-yanvar kuni bo‘lib o‘tgan Xavfsizlik Kengashining kengaytirilgan yig‘ilishida so‘zlagan nutqidan.

- Media vositalari orqali ijobiy, tarbiyaviy va milliy ruhdagi kontentlarni yaratish va targʻib qilish zarur;

- Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda yoshlarning tanqidiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantirish lozim;

- Ota-onalar va pedagoglar yoshlarning media faoliyatida faol yoʻnaltiruvchi rol oʻynashlari kerak;

- Media savodxonlikni taʼlim tizimiga joriy qilish orqali yoshlarni axborotga nisbatan ongli yondashishga oʻrgatish maqsadga muvofiq;

- Davlat va nodavlat media tashkilotlari, bloggerlar, jurnalistlar hamkorlikda tarbiyaviy kontent yaratish va uni keng ommaga yetkazish borasida tizimli ish olib borishlari kerak.

Shuningdek, quyidagi **takliflarni** ilgari surish mumkin:

1. Maktab va oliy taʼlim muassasalarida “Media madaniyati” fanini joriy etish;

2. Milliy qadriyatlarga asoslangan seriallar, vloglar, podkastlar, qisqa videolar yaratish uchun davlat tomonidan grantlar ajratish;

3. Yosh bloggerlar uchun tarbiyaviy media loyihalarni ishlab chiqish va ragʻbatlantirish tizimini yoʻlga qoʻyish;

4. Ota-onalar va ustozlar uchun media vositalar orqali tarbiya berish boʻyicha metodik qoʻllanmalar yaratish;

5. Ijtimoiy tarmoqlarda zararli kontentni aniqlash va filtrlaydigan texnologik mexanizmlarni takomillashtirish.

Xulosa shuki, media vositalari bugungi kunda ma'naviy tarbiya sohasida kuchli yordamchi vositaga aylangan. Agar undan oqilona, maqsadli va mas'uliyatli foydalanilsa, yoshlarimizni milliy qadriyatlar ruhida, intellektual va axloqiy yetuk shaxslar etib voyaga yetkazish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. President.uz – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. <https://president.uz> (<https://president.uz/>) Ushbu manbadan Prezident Shavkat Mirziyoyevning nutqlari, bayonotlari, tabriklari va chiqishlari olindi. Jumladan: 2021-yil 19-yanvar videoselektor yig'ilishi.
2. Daryo.uz – Axborot-tahliliy portal. <https://daryo.uz> (<https://daryo.uz/>) Bu manbadan Prezidentning ommaviy tadbirlardagi nutqlari va ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan iqtiboslar tasdiqlangan holda olindi.
3. Uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi. <https://uza.uz> (<https://uza.uz/>). Bu saytdan Prezidentning 2023-yilgi ma'naviyat va ma'rifat kengashidagi fikrlari olindi.
4. Xabardor.uz – O'zbekistondagi yangiliklar portali. Fikrlar 2024-yil 12-yanvar Xavfsizlik kengashidagi yig'ilishdan olingan.
5. Sputniknews.uz – Xalqaro yangiliklar manbasi (mahalliy tarmog'i orqali).
6. Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
7. Qo'shoqov, B. A. Oila va jamiyatda ma'naviy tarbiya. — Toshkent: O'zbekiston, 2015.
8. Saidov, A. X. Axborot xavfsizligi va media savodxonlik asoslari. — Toshkent: Innovatsiya, 2021.
9. Jo'rayev, M. Globallashuv sharoitida ma'naviy tarbiya muammolari. — Toshkent: Ma'rifat, 2019.

10. Qodirov, N. Zamonaviy OAV va yoshlar ongining shakllanishi. — “O‘zbekiston pedagogik axborotnomasi” jurnali, 2022, №3.
11. Xalilov, D. Media vositalari va yoshlar tarbiyasi. — “Ma’naviyat va ma’rifat” jurnali, 2023, №1.
12. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. — Paris: UNESCO Publishing, 2011.
13. Jenkins, H. Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. — MIT Press, 2009.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 26-maydagi “Ma’naviyatni yuksaltirish va ma’rifat targ‘ibotini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–265-son qarori.
15. “O‘zbekiston Respublikasida 2030 yilgacha ma’naviy-ma’rifiy ishlarni rivojlantirish konsepsiyasi” — O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, 2022.